

Smernice EU o smrtnoj kazni: revidirana i ažurirana verzija

I. UVOD

(i) Ujedinjene nacije su utvrdile stroge uslove pod kojima se jedino može primenjivati smrtna kazna, i to, između ostalog, u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima (PGP), Konvenciji o pravima deteta (KPD) i Garancijama za zaštitu prava lica suočenih sa smrtnom kaznom EKOSOK-a. Drugi fakultativni protokol uz PGP traži od država da se obavežu na trajno ukidanje smrtne kazne. Evropska unija je otišla korak dalje i zagovara aboliciju i za sebe i za druge.

ii) Na 62. sednici Generalne skupštine, Plenum Generalne skupštine usvojio je rezoluciju Trećeg komiteta o Moratorijumu na primenu smrtne kazne (62/194). Evropska unija je aktivno učestvovala u međuregionalnom savezu koji je uspešno proveo tu rezoluciju kroz Generalnu skupštinu, a svi učesnici iz Evropske unije su bili ko-sponzori te inicijative. Tom rezolucijom Generalna skupština poziva sve države koje još uvek zadržavaju smrtnu kaznu da:

- Poštuju međunarodne standarde, a naročito minimalne standarde, koji pružaju garancije za zaštitu lica suočenih sa smrtnom kaznom;
- Postepeno ograničavaju promenu smrtne kazne i da smanje broj krivičnih dela za koja se ona može izreći;
- Uvedu moratorijum na pogubljenja kao korak prema potpunom ukidanju smrtne kazne.

Ta rezolucija Generalne skupštine takođe poziva države koje su ukinule smrtnu kaznu da je ponovo ne uvode.

Ta rezolucija GS je u skladu s rezolucijama o smrtnoj kazni koje je usvojila Komisija za ljudska prava na svim svojim uzastopnim sednicama tokom protekle decenije i među kojima je najnovija rezolucija 2005/59.

iii) Na Samitu Saveta Evrope, održanom oktobra 1997. godine, šefovi vlada, među kojima i oni iz svih država članica EU, pozvali su na univerzalno ukidanje smrtne kazne. Šta više, nove države članice su se obavezale da uvedu moratorijume i da ratifikuju Šesti protokol uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (EK), čime se obavezuju na trajnu aboliciju.

Trinaesti protokol uz EK, koji su potpisale sve države članice EU i koji je stupio na snagu 1. jula 2003, obavezuje sve države članice na trajno ukidanje smrtne kazne pod svim okolnostima.

Komitet ministara Saveta Evrope odlučio je u septembru 2007. godine da proglasi "Evropski dan protiv smrtne kazne", koji će se obeležavati 10. oktobra svake godine. U decembru 2007. godine, Evropska unija je takođe proglasila ovaj Evropski dan.

iv) Član 2. Povelje o osnovnim pravima EU predviđa da niko ne sme biti osuđen na smrtnu kaznu niti pogubljen. Sve države članice Evropske unije su u potpunosti obavezane ovim odredbama i pridržavaju ih se u praksi.

v) U Organizaciji za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), države članice su Kopenhagenskim dokumentom obavezane da razmenjuju informacije o ukidanju smrtne kazne i da ih stavljaju na uvid javnosti. EU ispunjava ovu obavezu putem redovnih izjava u okviru Ljudske dimenzije OEBS-a.

vi) Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, kao i statuti Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju i Međunarodnog tribunala za Ruandu, koje je EU sve podržala, ne sadrže odredbe o smrtnoj kazni, bez obzira na činjenicu da su oni ustanovljeni da bi se bavili masovnim povredama humanitarnog prava, uključujući i genocid.

vii) EU će redovno razmatrati ove Smernice i namerava da ih razmatra svake treće godine.

II. OPERATIVNI PAPIR

EU smatra da ukidanje smrtne kazne doprinosi jačanju ljudskog dostojanstva i progresivnom razvoju ljudskih prava.

Ciljevi Evropske unije su:

- Da radi na univerzalnom ukidanju smrtne kazne s obzirom da je to politički cilj koji u potpunosti usvajaju sve države članice EU; ukoliko je to neophodno, putem neodložnog uspostavljanja moratorijuma na primenu smrtne kazne u cilju njenog ukidanja
- Da, tamo gde smrtna kazna još postoji, poziva na progresivno ograničavanje njene primene i da zahteva da se ona izvršava u skladu s minimalnim standardima, sadržanim u priloženom papiru, kao i da traži tačne informacije o stvarnom broju osuđenih na smrt, onih koji čekaju na pogubljenje i pogubljenih.

Ovi ciljevi su sastavni deo politike ljudskih prava EU.

Evropska unija će nastaviti da intenzivira svoje inicijative u vezi sa smrtnom kaznom, uključujući deklaracije i demarše, kako u međunarodnim forumima tako i u odnosima s drugim državama, a u svetlu priloženog Papira o minimalnim standardima.

Evropska unija će, od slučaja do slučaja i na osnovu relevantnih kriterijuma, razmatrati da li da upućuje demarše drugim državama u vezi s primenom smrtne kazne.

Glavni elementi pristupa WU biće sledeći:

OPŠTI DEMARŠI

Gde tome ima mesta, Evropska unija će pokretati pitanje smrtne kazne u svojim dijalozima i konsultacijama s trećim državama. Ti kontakti će sadržati sledeće elemente:

- Zalaganje EU za univerzalnu aboliciju smrtne kazne ili bar za moratorijum.
- Tamo gde se smrtna kazna primenjuje, EU će naglašavati da države mogu da primenjuju smrtnu kaznu samo u skladu s odredbama minimalnih standarda, koji su sadržani u priloženom papiru i koji se zasnivaju na odredbama sadržanim u međunarodnom pravu ljudskih prava i drugim međunarodnim standardima, uz obezbeđivanje najveće moguće transparentnosti, što uključuje objavljivanje podataka o smrtnoj kazni i njenoj primeni.

Tačan oblik ovog pristupa će zavistiti, između ostalog, i od toga:

- Da li dotična država ima pravilno funkcionišući i otvoren pravosudni sistem;
- Da li je dotična država prihvatila međunarodne obaveze da ne primenjuje smrtnu kaznu, npr. u vezi s regionalnim organizacijama i instrumentima.
- Da li su pravni sistem dotične države i primena smrtne kazne u njoj zatvoreni za uvide domaće i međunarodne javnosti i da li ima indicija da se smrtna kazna široko primenjuje suprotno minimalnim standardima.

Naročita pažnja će se obratiti da se demarši EU o primeni smrtne kazne čine u trenucima kada državna politika prema smrtnoj kazni prolazi kroz promene, kao na primer uoči isticanja zvaničnog ili de facto moratorijuma na smrtnu kaznu, ili kada se predviđa ponovno uvođenje smrtne kazne putem zakona

Naročita pažnja će se obratiti na izveštaje i nalaze relevantnih međunarodnih mehanizama za ljudska prava.

Demarš ili javna izjava se može uputiti odnosno dati i onda kada pojedine države preduzimaju korake u pravcu ukidanja smrtne kazne.

POJEDINAČNI SLUČAJEVI

Pored ovoga, kada Evropska unija dođe do saznanja o pojedinačnim slučajevima smrtne kazne koji su u suprotnosti s minimalnim standardima, EU će razmotriti da li da uputi konkretan demarš. Ove akcije će biti razmatrane od slučaja do slučaja.

U ovakvim slučajevima brzina delovanja će često biti bitna. Zato države članice koje predlažu upućivanje demarša treba da prilože što je moguće potpuniju informaciju o pojedinačnom slučaju, služeći se svim dostupnim izvorima. Ta informacija treba da sadrži kratak opis navodnog krivičnog dela i krivičnog postupka, tačnu prirodu kršenja minimalnih standarda, status pravnih lekova i, ako je poznat, očekivani datum pogubljenja.

Kada vreme to dopušta, pre upućivanja demarša treba razmotriti da li da se od šefova misija traže detaljnije informacije i saveti u vezi s konkretnim slučajem.

IZVEŠTAVANJE O LJUDSKIM PRAVIMA

Šefovi misija EU treba da u svoje izveštaje o ljudskim pravima, uključujući i tabelu s činjenicama o ljudskim pravima, uvrste analizu primene i korišćenja smrtno kazne.

MOGUĆI REZULTATI INTERVENCIJA EU: DRUGE INICIJATIVE

Cilj EU je da, gde je to moguće, nagovore treće države da ukinu smrtnu kaznu. U tom cilju, EU će podsticati države da razmotre pristupanje Drugom fakultativnom protokolu uz PGP i sličnim regionalnim instrumentima. Pored toga, gde ovo nije moguće, EU će ipak ostati pri aboliciji kao cilju, pa će:

- Podsticati države da ratifikuju i poštuju međunarodne instrumente o ljudskim pravima, a naročito one koji se tiču primene smrtno kazne, uključujući PGP;
- Podsticati i nuditi bilateralnu i multilateralnu saradnju, pored ostalog i zajedno sa civilnim društvom, u oblasti pravnog sistema s ciljem da se ustanovi pravičan i nepristrasan sudski postupak u krivičnim predmetima.

DELOVANJE U MULTILATERALNIM FORUMIMA

EU će pokretati pitanje smrtno kazne u relevantnim multilateralnim forumima i koristiti svaku pogodnu priliku da pred njih iznese inicijative koje imaju za cilj uvođenje moratorijuma na primenu smrtno kazne i, kasnije, njeno ukidanje. Gde god tome ima mesta, EU će se truditi da u dokumente koji se donose u postupku pred tim multilateralnim forumima uđe pozivanje na moratorijum na pogubljenja i ukidanje smrtno kazne.

EU će podsticati relevantne međunarodne organizacije da preduzmu odgovarajuće korake kako bi ohrabrile države da ratifikuju i poštuju međunarodne ugovore i standarde koji se tiču smrtno kazne.

III. PAPIR O MINIMALNIM STANDARDIMA

Tamo gde države insistiraju na zadržavanju smrtno kazne, EU smatra važnim da se ispunjavaju sledeći minimalni standardi:

- i) Smrtna kazna se može propisati samo za najteža krivična dela, pri čemu se razume da u njih spadaju samo umišljajna krivična dela sa smrtnom ili drugom izuzetno teškom posledicom. Smrtna kazna ne može da se propiše za nenasilna krivična dela, kao što su finansijska krivična dela, vršenje verskih obreda ili izražavanje mišljenja i polni odnos između punoletnih lica s obostranim pristankom, niti se može propisati kao mandatna kazna.

ii) Smrtna kazna se može izreći samo za krivično delo za koje je bila propisana u vreme izvršenja dela, pri čemu se razume da, ukoliko je posle izvršenja krivičnog dela zakon predvideo mogućnost izricanja blaže kazne, izvršilac treba da se okoristi tom okolnošću.

iii) Smrtna kazna se ne može izreći:

- Licima mlađim od 18 godina u vreme izvršenja krivičnog dela;
- Trudnim ženama i majkama koje su se nedavno porodile;
- Licima koja su postala duševno bolesna.

iv) Smrtna kazna se može izreći samo kada je krivica optuženog utvrđena jasnim i ubedljivim dokazima, koji ne ostavljaju mesta za drukčije objašnjenje činjenica.

v) Smrtna kazna se može izvršiti samo na osnovu pravnosnažne presude koju je doneo nezavistan i nepristrasan nadležni sud na osnovu pravnog postupka, uključujući tu postupke pred specijalnim tribunalima ili na osnovu specijalnih nadležnosti, koji sadrži sve moguće garancije za obezbeđivanje pravičnog suđenja, a u najmanju ruku garancije predviđene članom 14. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, uključujući i pravo svakog lica osumnjičenog ili optuženog za krivično delo za koje se može izreći smrtna kazna da u svim fazama postupka dobije odgovarajuću pravnu pomoć, kao i, tamo gde tome ima mesta, pravo na kontakt s konzularnim predstavnikom.

vi) Svako lice osuđeno na smrt ima delotvorno pravo na žalbu višem sudu i treba preduzeti korake da takve žalbe postanu mandatorne.

vii) Tamo gde tome ima mesta, svako lice osuđeno na smrt ima pravo da podnese Individualnu predstavku u skladu s međunarodnim procedurama; smrtna presuda se ne može izvršiti sve dok na međunarodnom ili nacionalnom nivou traje bilo koji pravni ili formalni postupak u vezi sa tim slučajem.

viii) Svako lice osuđeno na smrt ima pravo da zatraži pomilovanje ili zamenu kazne. Amnestija, pomilovanje ili zamena smrtne kazne mogu se odobriti u svim slučajevima smrtne kazne.

ix) Smrtna kazna se ne može izvršiti ukoliko se time krše međunarodne obaveze dotične države.

x) Relevantan faktor može da bude i vreme provedeno posle osude na smrt.

xi) Ako se smrtna kazna izvršava, ona se mora izvršiti tako da nanese najmanju moguću patnju. Ona se ne može izvršavati javno ili na bilo koji drugi ponižavajući način.

xii) Smrtnu kaznu ne treba izricati kao čin političke osvete nasuprot minimalnim standardima, na primer zbog učešća u zaveri za obaranje vlasti.

izvor: EU Guidelines on the Death Penalty : revised and updated version. General Affairs Council of 16 June 2008 [Not published in the Official Journal], <http://www.eurunion.org/eu/images/stories/dpguidelines.pdf>